

Max Blecher, a canon of interwar modernity

Drd. Nicoleta HRISTU (HURMUZACHE),
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *This article aims to trace out the diagram of the insight into Max Blecher's work, an atypical author and a marginal figure of tragic experience, who succeeds in imposing himself on the Romanian literature through his peculiar and problematic writing, subsequently integrating himself in the canon of the interwar modernity. From the perspective of the critical receptiveness in the diachronic and synchronic sense, there will be highlighted several temporal sequences between 1934 and 2015, in which Blecher's work is subjected to the value and typological criterion, and there will be made both just, enthusiastic appreciations, and subjective, sometimes controversial and blameable ones. The analytical process will also emphasise the clichés of the author's receptiveness and the underlying elements that give Blecher's work two distinct directions: on the one hand, the psychological analysis, the experimental and confessional literature and on the other, the metaphysics through the elements of the absurd, oneiric visionariness and ontological crisis. Thus, the delayed canonisation of this author explains itself through the syncope in the evolution of receptiveness and the arguments that place this author in a totally different cultural context: psychologism, expressionism, surrealism, existentialism.*

Keywords: *canon, critical receptiveness, diachronic, synchronic, psychological analysis, metaphysics.*

Considerat un autor atipic, „un caz de receptare problematic și spectaculos”¹, Max Blecher a manifestat interes de-a lungul timpului și continuă să incite atenția exegeților prin romanele sale metafizice care propun o tematică ontologică alimentată de obsesiile prozatorului: „imagarul subiectivității, fantasmalele interiorității, irealitatea halucinantă a adâncimilor psihice, profunzimea inconștientului, spectacolul terifiant al abisalului”².

¹ Ada, Brăvescu, *Un caz de receptare problematic și spectaculos*, Editura Tracus Arte, București, 2011;

² Radu G. Țeposu, *În căutarea identității pierdute*, în M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*, Editura Vinea, București / Editura Aius, Craiova, 1999, p.11;

Autor al anilor '30, al cărui parcurs creativ s-a hrănit din filosofia existențialistă heideggeriană, dar și din vizionarismul suprarealist dalian, Max Blecher este „un postmodern avant la lettre”¹ în viziunea lui Iulian Băicuș, care reușește să se impună prin scriitura insolită și maladiv-experimentală, suport al „textistenței”² mistificatoare.

Pentru o înțelegere mai profundă a romanelor blecheriene este necesar să se menționeze un istoric al receptării critice care a contribuit la situarea în canon a autorului, deși această valorizare este vizibilă abia după anul 1990, când Blecher își câștigă definitiv locul în peisajul literaturii române modernist-interbelice. Ceea ce remarcă însuși Max Blecher într-un articol din revista *Vremea* apărut în 16 iunie 1935 cu privire la destinul literar al poetului și gravorului englez William Blake, se poate aplica, în definitiv, și propriei sale existențe auctoriale:

„Este în destinul acesteia (operei) o prelugire normală a destinului vital a neînțeleșului artist și o încheiere a lui perfect logică. Opera lui Blake devine după trei sferturi de veac o veritabilă aparițiune, sublimă și halucinantă, identică cu viziunile marelui artist.”³

Discursul critic asupra prozei lui Max Blecher trebuie privit sub aspect diacronic și sincron, acest demers fiind realizat în mod sintetic de Radu G. Țeposu în studiul monografic *Suferințele tânărului Blecher*. Mult mai elaborată și actualizată este monografia Adei Brăvescu, *Un caz de receptare problematic și spectaculos*, ce propune o diagramă a receptării lui Max Blecher de-a lungul a șapte decenii, din 1934 și până în 2008. Având ca reper aceste lucrări care urmăresc poziția scriitorului și a operei sale în contextul canonizării, se trec în revistă cele mai importante opinii critice, demersul analitic fiind îmbunătățit și completat cu ultimele monografii și articole despre opera blecheriană până în anul 2015.

Se pot delimita, astfel, câteva secvențe temporale, cuprinzând perioada 1934-2015, în care scriitura lui Max Blecher este supusă criteriului valoric și al tipologiei, menționându-se atât aprecieri juste și entuziaste, cât și judecăți subiective, uneori controversate și blamabile. Se pot delimita, astfel, opt etape importante: receptarea operei în epocă

¹ Iulian, Băicuș, *Micromonografie critică: Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului*, Editura Universității din București, 2004, p. 6;

² *Ibidem*, p. 197;

³ Max Blecher, în articolul *William Blake- vizionar genial și chinuit* din volumul *Vizuina luminată: Proză, Publicistică, Arhivă*, Editura Cartea Românească, București, 1971, p. 262;

(romanele *Întâmplări în irealitatea imediată* și *Inimi cicatrizate*, 1934-1939), excluderea din canon prin verdictul călinescian (1941), deturnarea unui destin literar (1942-1965), revitalizarea operei blecheriene (1967-1979), M. Blecher- un scriitor paradigmatic (1980-1989), încadrarea în canon (1990-2000), promovarea autorului prin traduceri, monografii și articole (2000-2008), opera blecheriană în diverse chei de interpretare (2008-2016).

Trebuie precizat de la bun început faptul că activitatea sa literară este restrânsă, dar cotată substanțial prin substratul filosofic sau psihanalitic, începând cu debutul prozei scurte *Herrant* (29 iunie 1930) și continuând cu alte schițe și eseuri publicistice, cu placheta de versuri *Corp transparent* (1934), cu romanele antume *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936) și *Inimi cicatrizate* (1937) și romanul postum *Vizuina luminată* (1971) pe care critica literară le-a evaluat preferențial în ceea ce privește verdictul axiologic.

Nota de întâmpinare a volumului de poezii este anonimă și apare în revista *13* din iulie 1934 care anunță parcursul literar impresionant vestind „un mare poet”, „fraged și format” ce promovează o „poezie crescută pe tulpina de lumină a suprarealismului”¹. Un verdict demn de semnalat este dat, cel mai probabil, de Geo Bogza într-o cronică nesemnată care intuiește în cele 15 poeme talentul unui poet de factura „eminamente modernistă”². Aceste prime receptări ale operei blecheriene trasează într-o oarecare măsură direcția de investigare a profilului auctorial și a încadrării poetului într-o anumit tip de scriitură.

Romanele apărute în epocă (*Întâmplări în irealitatea imediată* și *Inimi cicatrizate*), la interval de un an, sunt mult mai solicitate atenției critice, acestea constituind un punct de plecare al investigației universului ficțional care se remarcă printr-o autonomie a simbolicului, vehicul semantic ce transgresează „lumile simultane”³.

Publicarea primului roman aduce cu sine povestea unei mari prietenii, cea dintre Blecher și Geo Bogza, susținătorul și confidentul său, „stâlpul solid de sprijin”⁴ care i-a urmărit îndeaproape actul creativ,

¹ Apud Ada Brăvescu, *M. Blecher- un caz de receptare problematic și spectaculos*, Editura Tracus Arte, București, 2011, p. 20;

² Ibidem, p. 21;

³ Anca Chiorean, *Patru dimensiuni reale în irealitatea imediată. Eseu despre stratigrafia imaginarului blecherian*, Editura Avalon, Cluj-Napoca, 2015, p. 26;

⁴ Mădălina, Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, Roman, 31.X.1934, p. 37 ;

valorificându-i ideile (titlul inițial *Exerciții în irealitatea imediată* este înlocuit cu *Întâmplări în irealitatea imediată*), supervizându-i textul prin intermediul corespondenței, sprijinindu-l editorial și, nu în ultimul rând, promovându-i imaginea în presa vremii. Geo Bogza este maestrul din umbră al scriitorului, este „prietenul, mentorul, criticul, agentul, corectorul și cititorul cel mai generos și solidar”¹ care contribuie semnificativ la devenirea ființei proteice blecheriene. Recunoștința lui Blecher pentru sprijinul acordat necondiționat din partea lui Bogza este vădit exprimată de autor prin intenția de a-i dedica acest roman, fapt consemnat în scrisoarea din 4.III.1935:

„Părerea ta mă importă mai mult decât orice pe lume și dacă e adevărat că scriem întotdeauna pentru cineva, atunci *Exercițiile* sunt scrise pentru tine.”²

Cel de-al doilea roman *Inimi cicatrizate*, având ca titlu provizoriu *Țesut cicatrizant*, este scris într-un „galop al condeiului”³, într-o continuă intimitate cu moartea, supunându-se unui travaliu creativ îndelungat în urma căruia autorul se resimte „epuizat, frânt, stors de toate forțele”, depunând „un enorm efort fizic, un adevărat surmenaj”⁴. Această scriere va apare sub îndrumarea unui alt prieten de suflet al autorului, Mihail Sebastian, care-și va asuma rolul de critic și de agent, facilitând publicarea în bune condiții.

Prin urmare, cele două romane apărute la distanță de un an vor avea parte de o receptare critică individuală, însă de cele mai multe ori, referințele punctează o tratare comună a romanescului prin prisma încadrării tipologice, a tematicii abordate, a formulei narrative și a stilului blecherian.

Astfel, Geo Bogza va saluta apariția romanului debut printr-un articol în care vorbește despre un suflu nou adus literaturii, „o nouă sensibilitate, un nou fel destul de chinuit, de a privi lumea”⁵. Într-un alt articol publicat în revista *Vremea* din 9 februarie 1936, *Cartea lui Blecher*,

¹ Ada Brăvescu, *M. Blecher- un caz de receptare problematic și spectaculos*, Editura Tracus Arte, București, 2011, p. 30;

² Mădălina, Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, Roman, 4.III.1935, p.58;

³ Ibidem, Roman, 24.V.1935, p. 65;

⁴ Ibidem, Roman, 29.IX.1936, p. 123;

⁵ apud Mădălina Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, p. 101;

recenzentul reliefează două aspecte semnificative ale scriiturii blecheriene, pe de o parte, imposibilitatea încadrării în tipologia romanescului, fiind „o carte de esențe filtrate îndelung, un material pur, neaservit nici unei rețete, lucrat în fiecare capitol cu tehnica pe care o cerea ritmul lui lăuntric”, iar pe de altă parte, luciditatea intransigentă, aproape matematică a stilului ce redă artistic „un material de obsesii și coșmaruri”¹, folosindu-se de „fraze limpezi, corecte, în care, asemeni lentilelor de lunete, nici unei umbre confuze nu i-a fost îngăduit să se strecoare.”²

În aceeași măsură și Mihail Sebastian, celălalt prieten de suflet, exaltă genialitatea lui Blecher, intuind în proza acestuia „un mare destin literar”³. Articolul apărut în *Rampa* din 22 februarie 1936 se ocupă de studiul exclusiv al primului roman pe care criticul îl recomandă cititorilor care pot descoperi omul de dincolo de scriitură, acea confesiune despre singurătate adresată unui prieten abstract:

„Este jurnalul unei sensibilități, al unei inteligențe, al unei singurătăți populată de umbre și lumini secrete. Îl citești cu sentimentul de a face nu cunoștința unei cărți, ci cunoștința unui om. Ai un prieten mai mult, când ai terminat ultima pagină.”⁴

Referitor la scriitura romanului, M. Sebastian vorbește despre „această simțire fabuloasă și această inteligență analitică”⁵, remarcând o dominantă a suprasenzorialului, dar și o luciditate dusă la extrem. Se reține, însă, hipersensibilitatea eroului blecherian ale cărui simțuri „au o ascensiune rănită” surprinsă în cadrul unei irealități autentice, care „nu este nici abstractă, nici închipuită, ci dimpotrivă, vie, precisă, organică”⁶. Dacă primul roman dezvăluie sufletul tragic al unui personaj ce amintește de strigătul sfâșietor de dureros al pictorului expresionist Eduard Munch, devenind o carte scrisă „dintr-o necesitate dramatică de eliberare”⁷ de sentimentul apăsător al singurătății, a doua operă face din drama individuală o dramă colectivă, o „dramă de semnificații, nu de fapte”⁸, întrucât maladivul nu este descris ca o atrocitate fizică, ci este expus în

¹ Ibidem, p. 222;

² Idem;

³ Ibidem, p. 226;

⁴ Ibidem, p. 224;

⁵ Ibidem, p. 225;

⁶ Ibidem, p. 225;

⁷ Ibidem, p. 237;

⁸ Ibidem, p. 240;

sfera metafizică. În acest sens, romanul *Inimi cicatrizate* este considerat de M. Sebastian net superior primului prin conturarea unui topos sanatorial populat de ființe memorabile care își iau în derâdere destinul blamat și propria moarte. În articolul din revista *Reporter* din 17 ianuarie 1937, M. Sebastian insistă asupra calităților de scriitor care oferă acel „sentiment de securitate”¹ cititorului pasionat de literatură:

„E o bogăție de culori în scrisul lui Blecher, o diversitate de expresie, un accent de sinceritate directă, o putere plastică, o magică forță de a atinge prin cuvinte esența lucrurilor, încât fiecare pagină pare un tablou viu, o stampă însuflețită.”²

Destul de rațional și intransigent, Pompiliu Constantinescu face remarci laudative cu privire la primul roman, însă afirmă posibilul insucces public prin însăși inovativa și îndrăzneala fățișă a scrierii. Părtinitor celui de-al doilea roman care l-a impresionat în mod evident, va sublinia impactul devastator al ființei la lectura cărții datorat dramatismului existențial: „Umană, autentică până la un fel de jupuire a conștiinței, neliniștită și lucidă în același timp, de o demnitate de o tragedie antică”³.

Cea mai importantă apreciere vine din partea lui Eugen Ionescu consemnată în articolele publicate în revista *Facla* din 1936 care vede în proza lui Max Blecher o scriere unică și originală, metafizică prin excelență, fiind părtinitor romanului *Întâmplări* catalogat de acesta drept o capodoperă.

Opiniile critice încep să se nuanțeze și receptarea operei blecheriene va fi pusă sub semnul unor fine analogii cu literatura europeană, contribuind astfel la cristalizarea imaginii unui autor care merită toată aprecierea. Sașa Pană, un atent și rafinat observator al operei blecheriene, va asocia romanul debut cu *Nadja* a lui André Breton, iar Lucian Boz îl va alătura pe Blecher, prin similaritate și prestigiu, unor creatori de renume: Urmuz, Lautréamont, Breton, Éluard, Kafka, Max Ernst, Victor Brauner, Perahim.

Merită semnalată contribuția semnificativă a doctorului Justin Neuman care pune în valoare opera lui Max Blecher prin studiul asupra

¹ apud Mădălina Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, p. 244;

²Idem;

³ Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 320;

romanului *Întâmplări* apărut în revista *Adam* din decembrie 1937 în care oferă scriiturii o cheie de interpretare psihanalitică. Demersul inițiat de doctorul Neuman se îndreaptă în direcția psihanalizei freudiene, evidențiind „sexualitatea maladivă”¹ ascunsă în spatele fiecărui personaj și găsind un corespondent identitar al protagonistului în diferitele ipostaze ale actanților: „Ozy e un alter-ego actual al eroului. Paul, un alter-ego năzuit, un deziderat al sufletului eroului.”² Preluând teoria psihanalitică freudiană, autorul studiului identifică în romanul blecherian o activare permanentă a principiului plăcerii prin eros care conduce inevitabil către principiul realității dominat de instinctul thanatic:

„În dizarmoniile psiho-sexuale inconștiente, reprimarea instinctului sexual, înăbușirea acestui instinct vital este, uneori, marcată și compensată prin revărsarea instinctului morții, instinctului nirvanei, constituit din cruzimea ancestrală.”³

Studiul reprezintă o analiză minuțioasă a romanului, însă „excesiva sexualizare a interpretărilor”⁴ diminuează valoarea simbolicului impusă stratigrafiei imaginarului blecherian. O abordare psihanalitică, însă aduce o contribuție semnificativă în descifrarea universului blecherian, fiind un bun demers de a descoperi mitul personal al scriitorului, în sensul lansat de Charles Mauron, care prin prisma operei se verifică elementul biografic.

Aceste intervenții publicistice sunt urmate de apariția unor volume în care se intenționează canonizarea autorului. De exemplu, în *Istoria literaturii contemporane*, E. Lovinescu amintește această apariție pe scena literară, fără însă a enunța vreo judecată de valoare.

Dacă nominalizarea lui Blecher a fost lansată cu răsunet de majoritatea criticilor, receptarea problematică ține de încercarea de a încadra opera blecheriană într-un tipar literar. Despre romanul *Întâmplări* s-a spus că este jurnal (M. Sebastian, Ion Biberi, Octav Șuluțiu), prozo-poem (Sașa Pană), roman (Ieronim Șerbu, I. Peltz), are un caracter ambiguu, „nu e un roman, dar nici un eseu, nu e un poem și nici un jurnal

¹ Iulian Băicuș, *Micromonografie critică: Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului*, Editura Universității din București, 2004, p. 22;

² apud Mădălina Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, p.269;

³ Ibidem, p.275;

⁴ Iulian Băicuș, *Micromonografie critică: Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului*, Editura Universității din București, 2004, p.31;

intim”¹ (P. Constantinescu), un caracter memorialistic, confesionar (Perpessicius, L. Boz).

De asemenea, o altă problemă a fost încadrarea tipologică, majoritatea exegeților grăbindu-se să afirme că este vorba despre o proză psihologică (E. Lovinescu, Ion Biberi, M. Sebastian, Perpessicius), dar au existat și opinii care au susținut ideea unei proze metafizice (E. Ionescu, O. Șuluțiu, Ieronim Șerbu) vehiculând concepte ale identității: disoluția eului, raportul eu/ non-eu, sensul ontologic al existenței, etc. Se remarcă o direcție singulară de receptare și interpretare a romanului blecherian într-o viziune psihanalitică, cea a doctorului Justin Neuman în studiul *Revelația literaturii lui M. Blecher*. Notele pertinente și asocierile frapante pe care le face constituie un impuls premergător validării de mai târziu a inconștientului ca dominantă a scrierii blecheriene.

Dispariția mult prea devreme a artistului din lumea literară (1938) a contribuit la punerea sub tăcere a operei acestuia. Anul 1941 este unul nefast pentru receptarea operei blecheriene, întrucât în lucrarea monumentală *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui George Călinescu, criticul îl exclude pe Blecher din canonul interbelic. Îi alocă doar câteva rânduri, integrându-l în capitolul *Noua generație. Momentul 1933. Filozofia neliniștii și a aventurii*, îl numește un bolnav autentic care a imitat proza lui Thomas Mann.

„M. Blecher a fost un bolnav adevărat, totuși romanul *Inimi cicatrizate* pare o imitație după *Der Zauberberg* de Thomas Mann. În locul sanatoriului alpin de tuberculoși pulmonari, avem înaintea noastră un sanatoriu maritim de tuberculoși osoși. [...] Tot ce are raport cu fiziologia, este remarcabil. Din acest punct de vedere romanul este un reportaj superior. [...] Dar când romancierul începe să romanțeze, devine absurd, iar când cade în erotism, de-a dreptul respingător.”²

Perioada dintre 1941 și 1966 este searbădă în ceea ce privește amintirea autorului Max Blecher, poate și din cauza opiniei negative călinesciene, poate și din cauza regimul comunist care a cenzurat majoritatea scriitorilor interbelici. În această etapă a receptării critice se reține articolul din revista *Orizont* din 1947, *Cu inima lângă M. Blecher*,

¹ Apud Mădălina Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, p.52;

² George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1941, p.880;

semnat de Sașa Pană care insistă mai mult pe imaginea omului Blecher, decât pe cea a scriitorului. Viața lui Blecher este cu adevărat subscrisă tragicului, iar ochii privitorului rețin o atroce și nemiloasă suferință întipărită adânc pe chipul muribundului: „Glasul venea de departe, clătinat, ca și privirea albastră, mătaoasă, din orbitele înfundate. [...] Palid ca paiul, frumos, deși cu pomeții împungăreți și sfâșietor ca o statuie vie a durerii.”¹

Criticul Ovid S. Crohmălniceanu va da curs interpretărilor și redeschide cazul Blecher printr-un articol în *Contemporanul* din 1966 în care îl apropie pe acest straniu autor de mari personalități ale literaturii universale:

„Ceea ce-l înrudește structural pe Blecher cu Kafka, cu Bruno Schultz sau Robert Walser e mai ales facultatea de a se instala în nenorocire, de a o accepta ca o condiție a vieții curente.”²

Este urmat de Dinu Pillat care apare cu un studiu în revista *Viața românească* în 1968 inclus ulterior în volumul *Mozaic istorico-literar* (1971) unde va sublinia mărcile autenticității blecheriene: viziune onirică, artificium, perspectiva spectaculară, absurd, luciditate rece, demențială, trivială. O notă aparte merită menționată: „avem a face cu o formă de literatură existențialistă, în care viziunea lui Sartre din *La Nausée* se găsește anticipată tulburător”³. Mult mai pertinentă este intervenția Georgetei Horodincă în studiul *Structuri libere* (1970) în care atestă convingător apartenența lui Blecher la existențialism prin drama trăită de personaj, prin „inutilitatea vieții, aspectele ei de absurditate și coșmar, elemente de confesiune personală, care ating universalul numai prin intensitatea neliniștii sale interrogative”⁴. De asemenea, susține experimentarea suprarealismului la Blecher prin trinitatea „ingenuitate infantilă /vis / nebunie”⁵, prin explorarea inconștientului trimițând la psihanaliza freudiană. Ion Negoïtescu definitivează plasarea lui Blecher pe linie existențialistă în termenii filosofiei lui Karl Jaspers, într-un studiu din

¹ Apud Mădălina Lascu, , *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000,p.338;

² Apud Ada Brăvescu, *M. Blecher- un caz de receptare problematic și spectaculos*, Editura Tracus Arte, București, 2011, p. 90;

³ Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar*, Editura Eminescu, București, 1971, p. 116;

⁴ Georgeta Horodincă, *Structuri libere, M. Blecher: delir esențial*, Editura Eminescu, București, 1970, p. 78;

⁵ Ibidem, p. 72;

Engrame (1975), *M Blecher sau bizara aventură de a fi om*, invocând câteva trăsături concrete: precaritatea materiei obiectuale, haosul materiei, tentația și oroarea putreziciunii, murdăriei și gelatinosului, tentația lichidului și fluidului, umezeala, decorul, feericul/ visul, neantul, etc.

Reeditarea celor două opere sub îngrijirea lui Dinu Pillat în 1970, publicarea scrierii postume păstrată în manuscris *Vizuina luminată* în 1971 de către Sașa Pană, și traducerea în limba franceză a romanului debut în 1973 au reprezentat trei momente semnificative pentru reactualizarea textului blecherian și investirea lui cu noi valențe literare. Cronicile exegeților sunt în această perioadă mult mai substanțiale decât în perioada debutului și vor marca schimbări evidente în receptarea și recalificarea romanelor. Din acest moment receptarea operei lui Blecher se fructifică și tot mai mulți critici literari sunt interesați de subtilitățile discursive neexploatate îndeajuns. Nicolae Manolescu apare cu o cronică în *Contemporanul* din 1970 în care recunoaște stilul original al autorului mai ales în primul roman, cel de-al doilea considerându-l inferior din punct de vedere al substanței scriiturii. Alexandru Protopopescu publică în 1970 două articole în ziarul *Tomis* care subliniază dimensiunea metafizică a prozei blecheriene, fără nicio legătură cu psihologismul perceput greșit în critica datată anterior. De menționat este lucrarea lui Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române* (1972), pentru că Blecher își asigură un loc sigur în canonul literar. Tot în favoarea prestigiului blecherian vine și inițiativa de traducere în limba franceză a romanului *Inimi cicatrizate* de către Mariana Sora în 1972, moment decisiv pentru aprobarea valorii autorului și în context european. Bineînțeles că această publicație a avut ca ecou cronici importante ce aparțin lui Hector Bianciotti, Eduardo Roditti sau Dumitru Țepeneag, cel din urmă reeditând articolul în limba română în 1997 în *Caiete critice*. În acest ultim act critic, autorul articolului clarifică problematica încadrării lui Blecher în curentul suprarealist: nu este vorba de o identificare cu această mișcare la care se știe că Blecher ar fi aspirat, întrucât se dezice de tehnica dicteului automat, ci mai curând se afiliază modelului oniric prin cele două coordonate ale viziunii acceptate: copilăria și visul. Sergiu Pavel Dan va accentua constanta fantastică a operei blecheriene, irealitatea, în capitolul *Fantasticul absurd* (1975) din lucrarea *Proza fantastică românească*. Un interes aparte față de opera lui Blecher îl manifestă Radu G. Țeposu care se pare că urmărește consecvent și prospectiv publicarea unui studiu mai amplu despre acest autor, însă refuzat editorial, proiectul va fi amânat și publicat abia în 1996, *Suferințele tânărului Blecher*. Rămân articolele din *Echinocțiu* sau *Amfiteatru* care

conturează un portret în fărâme al scriitorului adaptat temei abordate, criza ontologică.

Perioada de după 1980 aduce notații considerabile apte să completeze paradigma scriitorului Max Blecher. Așadar, apar lucrări care readuc în discuție autorul Blecher semnate de: Silviu Iosifescu (*Reverberații*- 1981), N. Florescu (*Profitabilă condiție*- 1983), Alexandra Indrieș (*Polifonia persoanei*- 1986), Sultana Craia (*Fețele orașului*-1988), Edgar Papu (*Lumini perene*- 1989), etc. Remarcabile sunt însă articolele din *Familia* ale lui Nicolae Manolescu pe care ulterior le va include în opera *Arca lui Noe* (2000), capitolul alocat lui Blecher fiind *Prin niște locuri rele*. Criticul literar încadrează proza blecheriană în tipologia *corintului* și se ocupă de explicarea elementelor definitorii care fac din acest autor un scriitor autentic. Astfel, evocând fragmentul călătoriei sangvine, va remarca „interioritatea fizică a corpului”¹ care este în definitiv un topos afectiv. Apoi aduce în discuție similaritatea conceptuală a *trăii* cu *a visa* asumată naratorial de Blecher pentru a demonstra viziunea himerică, suprarealistă, onirică, detașându-se clar de perspectiva psihologică: „Universul real nu este interiorizat psihologic, ci explorat poetic (...) Ochiul este acela imaginar, suprarealist, oniric sau mitic, pe care-l știm de la Kafka, de la Bruno Schultz și alții”². Bineînțeles că nu va ignora tema crizei de identitate conturată de interogația „Cine anume sunt”³ și de secvența schizoidă ilustrată de privirea îndelungată a protagonistului către un punct fix de pe perete asemenea unei *marote*. Legate de crizele din copilărie sunt evocate și spațiile blestemate și cele binevoitoare, ajungând la cinematograful și panopticumul, două locuri care definesc viziunea teatrală, artificială, spectaculară a realității create de eroul blecherian. E amintită și experiența noroiului când personajul încearcă să se izbăvească de propria individualitate. Și în acest punct al criticii sale, N. Manolescu ajunge la ceea ce este mai interesant, emblematic, inovativ la Blecher, problema identității. Respinge alteritatea de tip rimbaldiană și acceptă în cazul lui Blecher acea *ipseitate*, neputința de a deveni un altul care provoacă o mare durere și nefericire în sufletul protagonistului.

¹ Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, București: 1001 GRAMAR, 1998, 558;

² *Ibidem*, p. 560-561;

³ Max, Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, Editura Aius, Craiova, 2014, p.19;

În aceeași măsură și studiul lui Radu G. Țeposu, *Noroiul și placa de gramofon* (1983), este interesant prin mențiunile obiectuale și raționale cu privire la romanele lui Blecher. Printre altele e preocupat să reproșeze criticii interbelice și unor exegeți eroarea de a eticheta opera de debut blecheriană drept jurnal datorită confuziei epicului cu romanescul, însă explică argumentat că acesta se încadrează în specia romanului. Mihai Zamfir în lucrarea *Cealaltă față a prozei* (1988) cu studiul *Maestrul din umbră* va alătura numele lui Blecher de scriitori precum H. Bonciu și Constantin Fântâneru, aducând notorietate și referențialitate acestui autor atipic epocii în care a trăit și a scris. Criticul identifică la nivelul prozei blecheriene câteva nuclee semiotice ce dau însemnătate valorică textului: *indeterminarea individualității, boala ciudată, sexualitatea aberantă, lumea obiectelor, obsesia thanatică, amoralitatea, forma narativă a confesiunii, firul epic redus*. Astfel, analiza simbolicului oferă privilegiul încadrării romanului *Întâmplări* într-o paradigmă ce dezvăluie „narațiunea cea mai abstractă și mai teoretică dintre toate”¹, „o impecabilă scriitură esențializată, teză de bază a noului roman: dezvăluirea polemică și completă a individualității.”²

O altă contribuție care merită amintită este cea a lui Constantin Trandafir prin patru articole dedicate lui Blecher: *Destin tragic și conștiința modernă, M. Blecher și existențialismul, Blecher și orizontul de așteptare, Originalitate și convergente*. La finele anilor '80 Daniel Vighi va publica trei cronici în revista *Orizont* dezbătând viziunea blecheriană asupra realului ca fiind una de natură metafizică. Anul 1988 va aduce prima monografie critică, însă aceasta va apare în spațiul francez, în nr. 17 al revistei *Dialogue (Histoire d'un oubli)* consacrat în exclusivitate lui Blecher, prin contribuția a trei apologeți: Georgeta Horodincă, Nicolae Balotă și Jacques Bouet. Cel din urmă va aduce un aport semnificativ susținerii valorice a autorului, punctând modernitatea operelor lui Blecher care anticipa *noul roman*.

După anul 1990 se continuă procesul de revalorificare prin apariții editoriale care reînnoiesc viziunea asupra scriitorului M. Blecher. Odată cu primele discuții despre restructurarea canonului românesc, apar lucrări de referință care dezbat această problemă, impunând o schimbare radicală de paradigmă culturală. Demersurile impunerii unui nou canon fuseseră semnalate și în trecut, în *Arca lui Noe* (1983) a lui N. Manolescu și

¹ Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, Editura Eminescu, București, 1988, p. 174;

² Ibidem, p. 175;

în *Cealaltă față a prozei* (1988) a lui Mihai Zamfir, însă tema unei bătălii canonice va lua amploare abia la sfârșitul anului 2000- începutul lui 2001 când apar dialoguri polemice în cele mai importante reviste culturale: *România literară*, *Contemporanul*, *Familia*, etc. În opera *Privind înapoi modernitatea...* criticul Sorin Alexandrescu propune o abandonare a celor două canoane impuse de-a lungul timpului, cel cultural inițiat de E. Lovinescu și G. Călinescu și cel literar fundamentat de N. Manolescu pentru a putea recupera și literatura non-esteticului. În aceeași măsură, Ion Bogdan Lefter reconstruiește conceptul de modernism, propunând „impunerea unei noi secvențialități a istoriei literaturii române”¹, dintr-o perspectivă postmodernă. Astfel, se poate spune că perioada 1990-2000 se va definitiva poziția lui Max Blecher în paradigma unui canon redefinit, revalorificat și reevaluat.

Cele mai interesante studii despre Blecher apărute în volum după anul 1990 sunt *Avangarda în literatura română* de Ion Pop (1990), *Istoria literaturii române* de Ion Negoitescu (1991), *În căutarea autenticității* de Dumitru Micu (1992), *Eseuri despre romanul românesc interbelic* (1993) de Alina Pamfil, *Revizui* de Ion Simuț (1995), *Privind înapoi modernitatea...* de Sorin Alexandrescu (1999), *Postmodernismul românesc* (1999) de Mircea Cărtărescu, *Recapitularea modernității* (2000) de Ion Bogdan Lefter. Nu lipsesc publicațiile: Gheorghe Glodeanu – *Literatura ca antidestin* (Tribuna, 1993), Constantin Trandafir- *M. Blecher și cogito-ul scriitorului* (Ateneu, 1990), Daniel Vighi- *Contemplare în panopticum* (România literară, 1990), Diana Adamek- *M. Blecher. Asfințit în panopticum* (Tribuna, 1993), etc.

Anul 1995 va anunța cea de-a doua reeditare a romanelor antume la editura Gramar în colecția 100+1 capodopere ale romanului românesc cu o prefață de Teodor Vârcolici. În anul următor se va publica prima monografie, *Suferințele tânărului Blecher*, concepută de Radu G. Țeposu numit de Ada Brăvescu „primul blecherolog stricto sensu”².

Împlinirea celor 60 de ani de la moartea lui Blecher va conduce la o serie de evenimente importante în acest sens: interviul lui Radu G Țeposu luat Dorei Wechsler, sora scriitorului și articole semnate de Ioana Pârvulescu în *România literară* (*Blecher-60 de ani de la moarte*), de Aura Christî în *Contemporanul*. *Ideea europeană*, de Nicoleta Corbu în *Tribuna*,

¹ Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității*, Paralela 45, Pitești, 2000, p.7

² Ada Brăvescu, *M. Blecher- un caz de receptare problematic și spectaculos*, București: Tracus Arte, 2011, p.63;

studiile concepute de Carmen Mușat (*Estetică trăirii. Biografism și iterabilitatea și Obsesia corporalității. Trupuri textuale*).

După anul 2000 apar și alte monografii: *Introducere în opera lui M. Blecher* de Sergiu Ailenei (2003), *Micromonografie critică: M. Blecher-Un arlechin pe marginea neantului* de Iulian Băicuș (2004), *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc* de Gheorghe Glodeanu (2005), *Timpul discursului la Max Blecher* de Rozalia Corciar (2007), *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei* de Doris Mironescu (2011), *Un caz de receptare problematic și spectaculos* (2011) de Ada Bravescu și *Patru dimensiuni reale în realitatea imediată. Eseu despre stratigrafia imaginarului blecherian* (2015) de Anca Chiorean.

Lucrarea lui Sergiu Ailenei se vrea a fi un eseu asupra imaginarului operei blecheriene, încadrând romanul lui Blecher în literatura semiotică care propune un „tip de proză, fără a fi propriu-zis simbolist”, dar „în bună măsură constituită din atmosferă și jalonată de simboluri”¹. Așa cum menționează autorul în *Cuvânt introductiv* că intenția lui este de a-și fixa atenția asupra imaginarului exterior, material al creației, cât și asupra imaginarului interior, al reveriilor, studiul invocă „tropismul”², una din proprietățile omului pe care le dobândește în pasajele onirice.

Iulian Băicuș nu ține seama de principiul cronologic specific unei monografii, însă studiul său se prezintă drept o lucrare de cercetare științifică capabilă să ofere scriitorului M. Blecher o autoritate valorică în contextul literaturii române. Interesantă este identificarea unei structuri fractalice a operei blecheriene care se reconstruiește continuu, făcând din autorul ei „cel mai baroc scriitor român”³. Astfel, sunt reperate în textul blecherian motive importante ale barocului (bula de aer și existența umană ca un mare teatru al umbrelor), dar și structura anamorfotică, serpentinată a scriiturii ce face posibilă convertirea lui Blecher într-un scriitor manierist:

„Aidoma acestor stampe cu structură anamorfotică e însăși scrisul lui Blecher, iar poietica lui e să deseneze, în palimpsest, un disegno interno pe care cititorul poate să-l piardă din vedere.”⁴

¹ Sergiu Ailenei, *Introducere în opera lui Max Blecher*, Editura Alfa, Iași, 2003, p. 73;

² Ibidem, p.84;

³ Iulian Băicuș, *Micromonografie critică: Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului*, Editura Universității din București, 2004 p.15;

⁴ Ibidem, p. 107;

Prin urmare, eseistul percepe substanța textului blecherian drept o reprezentare a benzii Mobius, în care se împletește scripturalul cu picturalul, efectul scondat fiind cel al existenței care particularizează stilul autorului: „voi continua să cred că în banda existenței lui Max Blecher [...] existența e mult mai importantă decât textul, literaritatea însăși rămânând undeva, în background, într-un spațiu al secundarității și recesivității.”¹

Monografia lui Gheorghe Glodeanu nu oferă o perspectivă inedită asupra operei lui Max Blecher, întrucât sunt reluate două capitole din lucrarea *Poetica romanului românesc interbelic: o posibilă tipologie a romanului* (1998), iar analiza romanelor blecheriene este completată cu citate reprezentative. Ceea ce este de reținut rămâne încadrarea romanelor blecheriene în „modelul narativ experimental”², insistând asupra aventurilor ontologice ale personajelor.

Un studiu extrem de important se dovedește cel al Rozaliei Colciar care interpretează textul lui Max Blecher din perspectiva semanticii referențiale, fiind „o analiză aplicată a jocului strategic al timpurilor verbale”³, care definește temporalitatea deictic-discursivă și temporalitatea estetică. Nu lipsește, desigur, o catalogare a operei blecheriene ce însumează pe de o parte diferite direcții de reprezentare imagistică, iar pe de altă parte semnaleză o confruntare a identității cu alteritatea: proza blecheriană este „prin substanță de tip expresionist, prin formă, de tip suprarrealist, iar prin structurile genului, de tip neo-fantastic, acesta din urmă caracterizându-se printr-un discurs dispersat, în care vocea narativă este străbătută de alteritate, într-un proces de căutare a identității.”⁴

Monografia lui Doris Mironescu este cu siguranță un document al existenței autorului Max Blecher și o confirmare a unei opere scrise „împotriva biografiei”⁵. După ce realizează o fotografie a orașului Roman în care s-a născut Blecher, eseistul reia într-o ordine cronologică parcursul

¹ Ibidem, p. 197;

² Gheorghe Glodeanu, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005, p.21;

³ Ada Brăvescu, *M. Blecher- un caz de receptare problematic și spectaculos*, București: Tracus Arte, 2011 p. 205;

⁴ Rozalia Colciar, *Timpul discursului la Max Blecher*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p.160;

⁵ Doris Mironescu, *Viața lui Max Blecher. Împotriva biografiei*, Editura Timpul, Iași, 2011;

devenirii blecheriene, punctând câteva etape semnificative: copilăria, adolescența, studenția în centrul Parisului, perioada sanatorială Berck-Leysin-Techirghiol, debutul editorial, întoarcerea acasă, proiecte literare. Cu un simț estetic învederat, Doris Mironescu descrie parcursul existențial al scriitorului român ca o trecere subtilă de la mitul suferinței la defăimarea mitului, în sensul în care „literatura era un răspuns adresat bolii, semnificând rezistența individului la degradingolada organismului prin opera imaginației și a inteligenței.”¹

Cea mai recentă lucrare dedicată operei lui Max Blecher, aparține Ancăi Chiorean, care propune o interpretare hermeneutică în care urmărește *spargerea* imaginarului în „lumile simultane”² construite pe coordonatele irealității autentice și a pseudorealității. Studiul prezent vizează numai primul roman blecherian care este delimitat de două ere, ante-Edda și post-Edda, unde se profilează patru dimensiuni importante (Lumea inteligibilă, Theatrum mundi, Infernul și Purgatoriul) în funcție de prezența și interferența elementelor intratextuale și extratextuale. Un aspect interesant al cărții îl constituie definirea irealității blecheriene prin raportare la Lumea ideilor, în sens platonician, eseista dorind să reconfigureze în scriitura blecheriană un mit al peșterii adus în contemporaneitate.

În paralel cu nenumăratele articole, monografii sau studii despre opera lui Max Blecher se fac și traduceri ale romanelor în limba germană, spaniolă, cehă, engleză, ceea ce atestă încă o dată valoarea operei lui Blecher care este promovată în nenumărate cronici din spațiul european, semnate de critici de renume.

Sintetizând acest istoric al receptării critice blecheriene putem spune că procesul canonizării a fost unul defectuos datorită interpretării neadecvate a operei, etichetării nejustificate și eronate, contextului socio-politic, sincopelor temporale inerente, nepotrivirii stilului modernist, metafizic, oniric, suprarealist, existențialist cu spiritul epocii defazat.

Deși opera lui Max Blecher a fost supusă nenumăratelor prejudecăți, aceasta dăinuie în timp prin prospețimea și savoarea scriiturii, deschiderea fantezistă și insolită a romanescului capabil să bulverseze

¹ Doris Mironescu, *Viața lui Max Blecher. Împotriva biografiei*, Editura Timpul, Iași, 2011, p.163;

² Anca Chiorean, *Patru dimensiuni reale în irealitatea imediată. Eseu despre stratigrafia imaginarului blecherian*, Editura Avalon, Cluj-Napoca, 2015, p. 26;

simțurile umane, să desființeze realitatea și s-o reconstruiască în irealitate. Harald Hartung marturisește într-un articol plăcerea electivă a textului blecherian în ciuda problematicii dramatico-existențialiste: „Paradoxul operei lui Blecher este că nefericirea descrisă atât de sugestiv devine bucuria intelectuală a cititului”¹(*Pielea mea ciuruită. Călătorie inițiatică pe sub calotă craniană*).

Bibliografie:

- Ada, Brăvescu, *Un caz de receptare problematic și spectaculos*, Editura Tracus Arte, București, 2011;
- Anca Chiorean, *Patru dimensiuni reale în irealitatea imediată. Eseu despre stratigrafia imaginarului blecherian*, Editura Avalon, Cluj-Napoca, 2015;
- Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar*, Editura Eminescu, București, 1971;
- Doris Mironescu, *Viața lui Max Blecher. Împotriva biografiei*, Editura Timpul, Iași, 2011;
- George Călinescu, *Istoria lierturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1941;
- Georgeta Horodincă, *Structuri libere, M. Blecher: delir esențial*, Editura Eminescu, București, 1970;
- Gheorghe Glodeanu, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005;
- Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității*, Paralela 45, Pitești, 2000;
- Iulian, Băicuș, *Micromonografie critică: Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului*, Editura Universității din București, 2004;
- Max Blecher, în articolul *William Blake- vizionar genial și chinuit* din volumul *Vizuina luminată: Proză, Publicistică, Arhivă*, Editura Cartea Românească, București, 1971;
- Max, Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată*, Editura Aius, Craiova, 2014;
- Mădălina, Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000;
- Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, Editura Eminescu, București, 1988;
- Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, București: 1001 GRAMAR, 1998;
- Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1967;

¹ Apud Corina Bernic, *M. Blecher*, în *Bucureștiul cultural*, nr. 20-21/2006;

Radu G. Țeposu, *În căutarea identității pierdute*, în M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*, Editura Vinea, București / Editura Aius, Craiova, 1999;
Rozalia Colciar, *Timpul discursului la Max Blecher*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p.160;
Sergiu Ailenei, *Introducere în opera lui Max Blecher*, Editura Alfa, Iași, 2003;

Resurse web:

<http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=8592>, Corina Bernic, M. Blecher, în *Bucureștiul cultural*, nr. 20-21/2006,